

Eldre Samers behov i kommunikasjon og møte med helsetjenesten

**Geriatriseminar 3-4.05 2022 v /
Ester Fjellheim
Brukerrepresentant Helse Nord**

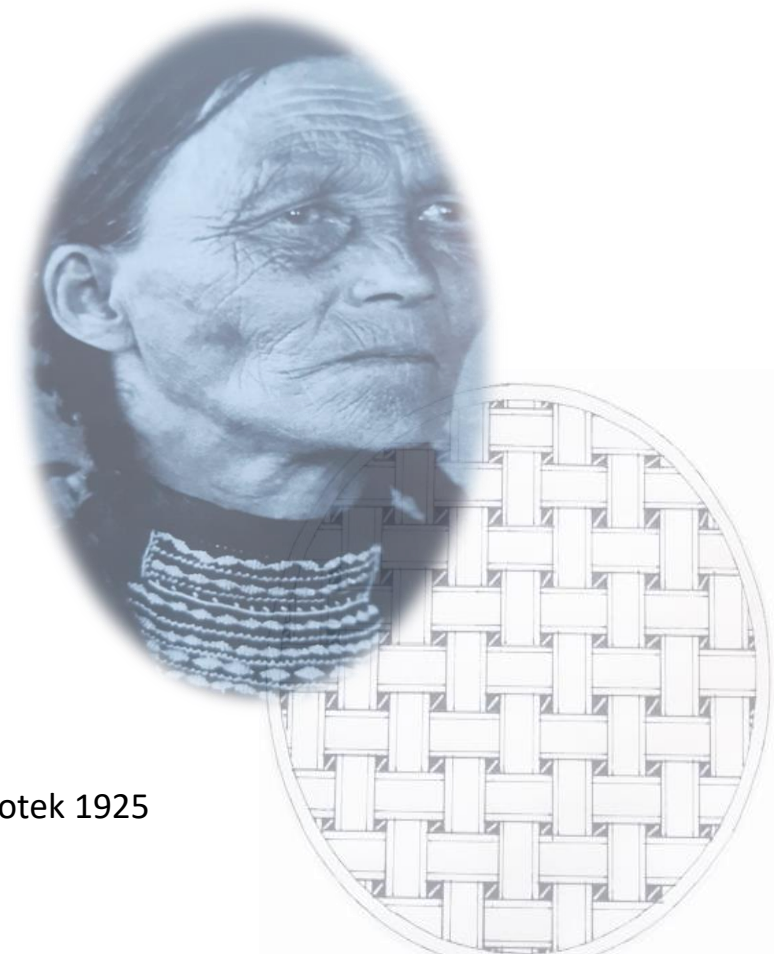
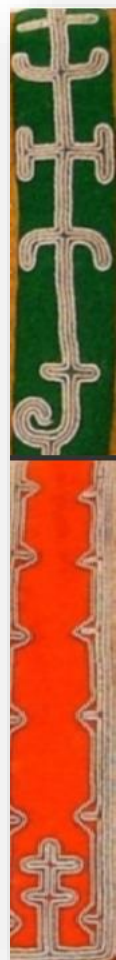

Grunnleggende behov for kunnskap hos helsearbeidere i møte med den samiske bruker.

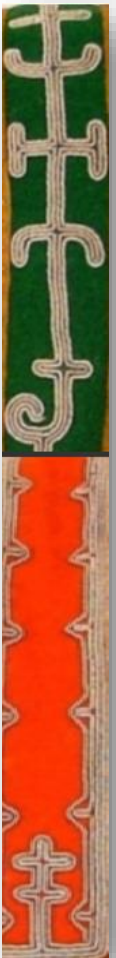
- ☼ 1. Språkets betydning
- ☼ 2 Kultursensitiv kunnskap av betydning
- ☼ 3. Det kollektive historiske traume !

Portrett fra Rasbiologiska samlingar Uppsala Universitetsbibliotek 1925

(I Nils Aslak Valkeapää: Beaivi Áhcazan- Solen min far))

1. Språkets betydning – 2. Kultursensitiv kunnskap – 3. Det kollektive historiske traume

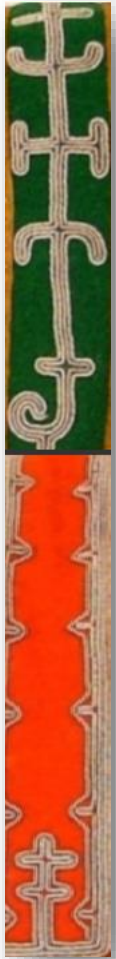
-
- ☼ Brukernes behov er selvsagt individuelle og Sápmi er stort, med geografiske forskjeller, men ovennevnte 3 områder har betydning i hele Sápmi.
 - ☼ Økt kunnskap hos helsearbeiderne kan styrke et kvalitativt godt møte mellom bruker og helsearbeider, først og fremst skaper det tillit.
 - ☼ Det historiske traume har påvirket det samiske samfunn sterkt og har betydning for pkt. 1 og 2. Starter derfor først med en summarisk oversikt over historien - som et «bakteppe» eller som en «brainstorming»
 - ☼ Men historien er et for stort tema og problematisere i detalj, så jeg oppfordrer til selvstudium for de som vil lære mer om den samisk-norske historie.

Historiens betydning for det samiske samfunn.

Nasjonalbyggingen (fornorskningspolitikken) fra midten av 1800 tallet fikk ideologisk støtte fra sosialdarwinismens teori. Assimilering var målsetningen.

KONSEKVENSER:

- ☼ Marginalisering.
- ☼ Tap av språk v/aktiv lovgivning i skolen og v/internatskoler for barna
- ☼ Diskriminering – stressfaktorer ved å «måtte tåle» har gitt helsemessige konsekvenser.
- ☼ Mistillit til storsamfunnet og deres funksjoner.
- ☼ Ambivalens overfor autoriteter «legen vet vel best?», og å vise takknemlighet.
- ☼ Skamfølelse. (Sosialdarwinismen forsterket denne følelsen).
- ☼ Manglende sjøltillit og lav selvfølelse.
- ☼ Fornekting av egen etnisk identitet (m/familiekonflikter som følge)!
- ☼ Lov- og Rettssystem for å begrense arealbruk og muligheter i primærnæringene.

Hva skjer med et folk som er undertrykt over flere generasjoner?

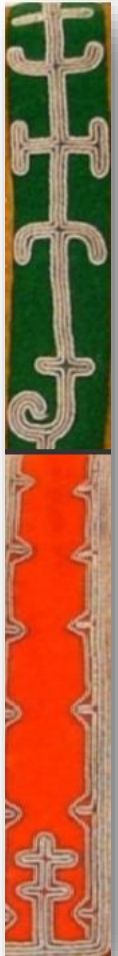
☼ Internalisert undertrykkelse (Internalisert rasisme)

☼ Internasjonal forskning viser at et folk som er undertrykt i mange generasjoner selv overtar den opprinnelige undertrykkerens rolle!!.

☼ Dette skaper til dels store problemer i det indre samiske samfunn.

☼ Men jeg avslutter denne summariske «brainstormingen» med å vise til at **det i dag** skjer en del positive ting som er med på å lege en del av det historiske traume, bl.a. håper vi Sannhetskommisjonen også kan bidra positivt til det?

☼ (Læstadianismen betydning i møte mellom bruker og helsearbeider?? En motkraft mot fornorskningen?)

Pasientens behov for å bli møtt med forståelse når det gjelder språkets betydning

-
- ☼ Det bør tenkes nøye igjennom hvilke språk som skal benyttes i møte med en bruker:
 - ☼ I Norge er **det tre samiske språk** hvorav **Nordsamisk** er i **majoritet** og best bevart.
 - ☼ Pasienter og brukere som har snakket samisk hele sitt liv bør fortrinnsvis betjenes på samisk. Særlig hvis det foreligger kognitiv svikt. Språkfelleskap gir tillit og trygge rammer.
 - ☼ Samisktalende brukere kan føle skam over å ikke beherske norsk godt nok,
 - ☼ Husk de elders skolegang.

Pasientens behov for å bli møtt med forståelse når det gjelder språkets betydning

- ☀ Det frarådes på det sterkeste i forbindelse med språkvalget før en konsultasjon å si:

«Du snakker jo så godt norsk» men det gjelder *dagligspråket ikke helsens og følelsenes språk !!*

- ☀ Norskspråklig helsepersonell bør som en hoved-regel velge tolk.

Avisutklipp fra Finnmark Dagblad viser hvor galt det kan gå når legen ikke forstår.

The image shows a snippet of a newspaper page from Finnmark Dagblad. The masthead at the top reads "Finnmark DAGBLAD" with the tagline "- fylkets største avis -" above it. To the right of the masthead is a small photograph of a man and a woman, with the text "KRONPRINSBESØKET SE BILDENE HER" below it. Further right is another small photograph with the text "DAGEN LAST NED" below it. Below the masthead, the date "mandag 01. november 2004" is printed. To the left of the main article, there is a vertical list of navigation links: "Forside", "Du er her: Forside / Nyheter /", "Nyheter", "Innenriks", "Utenriks", "Skatten 2003", "Snøhvit", and "Sport". The main article is titled "- Legen forsto ikke" and begins with the text: "Med sterke smerter i brystet og armene går Aslak Guttorm til legen. Den danske vikarlegen skriver i journalen «ikke aktuelle plager her og no». 64-åringen sendes hjem. To dager senere dør han av hjertesvikt."

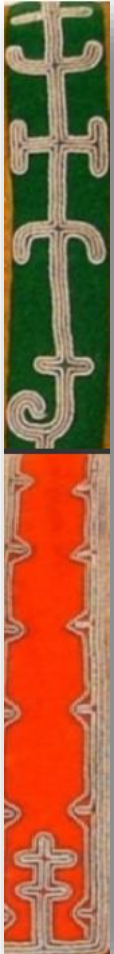
Pasientens behov for å bli møtt med forståelse når det gjelder språkets betydning

- ⚙️ **Husk:** det er helsearbeideren som trenger tolk, noe som må formidles til brukeren.
- ⚙️ **Pårørende bør ikke brukes som tolk!**
 - ⚙️ Kan skape lojalitetsproblemer.
- ⚙️ **Nøkkelord:**
 - ⚙️ Tillit må opparbeides gjennom kultursensitiv kompetanse for å oppnå en vellykket konsultasjon

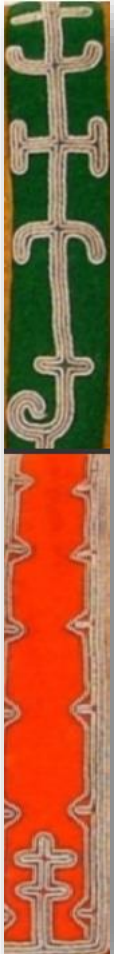
Den kultursensitive betydningen i behandlingen.

- ☼ **Kultursensitivitet** handler om både tradisjonell kulturkunnskap og forståelsen av kulturens koder og påvirkningen av historien
- ☼ Samer har en indirekte måte å snakke om helse, sykdom og død. Her er mange fallgruver og misforståelser.
- ☼ **OBS:** Norsktalende samer kan også ha tatt med seg dette kulturfenomenet inn i det norske språket.
- ☼ Sykdom ses ofte på som en "svakhet" og besøk hos lege utsettes gjerne.
- ☼ **Reindrift** er en sterk kulturbærer, ikke bare en næring men en livsform.

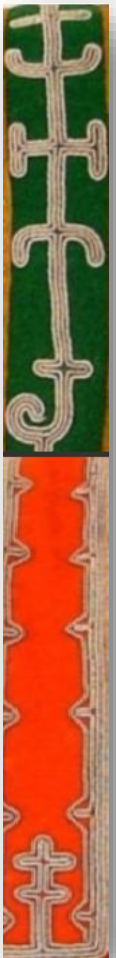

Den kultursensitive betydningen i behandlingen.

- ☼ **Taushet som kommunikasjon.** Betydningen av tausheten i samtalen er kontekstavhengig
- ☼ **Bruk av tradisjonell folkemedisin.** Eks. Overgang fra sjamanismen til bruken av "lesere" i en kristen kontekst. Å kunne «stoppe blod». Troen på «skjebnen», tanken på å ha blitt «ganet» vondt på. Bruk av "natur-medisin" også vanlig.
- ☼ **Sterke slektskapsbånd med storfamilien** – avhengig av hverandre innen arbeidslivet, (reindrift, fiskeri, kombinasjonsnæringer).
- ☼ **Det kan oppstå mistillit til utenforstående uten kunnskap om historie og kultur.**

Konklusjon:

-
- ☼ **Norsktalende helsearbeidere/behandlere** må være særs opptatt av hvordan skape tillit hos brukerne.
 - ☼ **Respekt og kultursensitiv kunnskap hos behandlerne er tillitsskapende.**
 - ☼ På grunn av det historiske traume og lojaliteten overfor familien kan det være vanskelig for pasienten å snakke om sine vansker!
 - ☼ Det handler om en kritisk og refleksiv forståelse for sin egen rolle som representant for storsamfunnet.
 - ☼ Det strukturelle maktforholdet som eksisterer i forholdet til den samiske brukeren må tones ned.
 - ☼ Også samisk personell, både i administrasjonen og klinikken, må være oppmerksom på at de kanskje ubevisst har internalisert noe av storsamfunnets og profesjonsutdanningens verdier og «koder» som ikke samsvarer med brukerens verdier og behov. (Forskning v/Stordahl og Silviken)

Hva trenger våre pasienter som er på institusjoner?

☼ Ved lengre institusjonsopphold for de samiske pasientene er det viktig at institusjonen har noen samiske symboler som styrker identitet, livsgrunnlag og stolthet.

☼ Eksempler:

- ☼ Samisk musikk og joik
- ☼ Samiske kunstuttrykk
- ☼ Tradisjonell samisk mat m.m

